

NEDERLAND

Gezocht: exotische zoogdieren
De Zoogdierverseniging VZZ wil samen met andere organisaties dit jaar een goed beeld krijgen van de verspreiding van exotische dieren en planten in Nederland. Dat gebeurt op initiatief van de Commissie Invasieve Exoten (COIE). Deze adviseert minister Verburg van Landbouw en Natuur over exoten in Nederland. Op tijd signaleren van nieuwe exoten is belangrijk.

Exotische zoogdieren zijn zoogdieren die door toedoen van de mens in Neder-

Siberische grondeekhoorn. Foto Arudhio

land/Europa terecht komen maar er oorspronkelijk niet thuis hoorden. Zo duiken er als nieuwkomers in Nederland bijvoorbeeld exotische eekhoorns op. De afgelopen vijf jaar werden negen eekhoorns in het wild gesignaleerd.

We vermoeden dat er meer exotische zoogdieren in Nederland voorkomen. Heeft u een Amerikaanse nerts, muskusrat, vreemde eekhoorn of ander uitheems zoogdier gezien, geef deze dan door via www.telmee.nl of waarneming@zoogdier.nl. Ook oude waarnemingen en waarnemingen van verkeersslachtoffers zijn welkom.

Een levende Atlas van de Nederlandse zoogdieren
De kogel is door de kerk. Twintig jaar nadat de laatste waarnemingen voor de Atlas van de Nederlandse zoogdieren (Broekhuizen et al. 1992) werden vastgelegd wordt aan een nieuwe atlas gewerkt. In deze moderne tijd wordt de aanpak wel heel anders. In plaats van jaren lang gegevens te verzamelen en alles in één dik boek te publiceren wordt de nieuwe atlas stapsgewijs opgebouwd. Per provincie wordt eerst een digitale atlas gemaakt.

Dit begint met het bijeenbrengen van alle bestaande zoogdierwaarnemingen op internet. Zo wordt voor iedereen zichtbaar wat al bekend is. Vervolgens kan iedereen nieuwe waarnemingen toevoegen. Dit mogen ook oude waarnemingen zijn die nog thuis in notitieboek-

jes staan. Het verspreidingsbeeld van de soorten wordt zo gaandeweg vollediger. Een atlas die van dag tot dag verandert, een levende atlas.

In enkele provincies wordt al gewerkt aan een provinciale atlas of zijn vervolgerde plannen om daaraan te beginnen. In deze provincies zal met het omzetten van de bestaande gegevens naar een digitale atlas begonnen worden. Waarnemingen van zoogdieren kunnen echter nu al doorgegeven worden. Heb je een ree, konijnenkeutels of molshopen gezien, of misschien een waternleermuis gehoord, ga dan naar www.telmee.nl en geef je waarneming door. Bij waarnemingen van moeilijke

eens te bezoeken. Iedereen die zich daar registreert ontvangt de Telganger. De nieuwsbrief van de Zoogdierverseniging VZZ, waarin de resultaten van alle zoogdierinventarisatie- en monitoringprojecten staan. Geef je nu jouw zoogdierwaarnemingen door via www.waarneming.nl. Niet getreurd, ook die komen uiteindelijk bij de Zoogdierverseniging en worden voor de nieuwe zoogdieratlas gebruikt.

Werf een lid

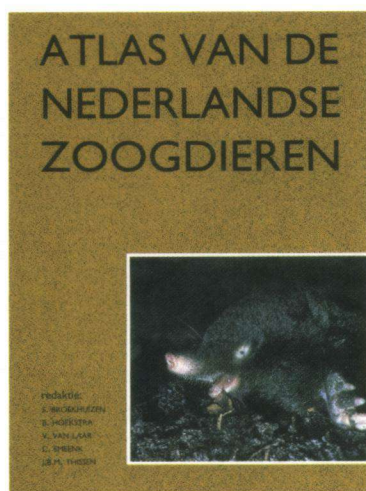
Kent u iemand die veel over zoogdieren praat, naar buiten gaat op zoek naar vleermuizen, muizenbotjes uit braakballen peutert of zoogdieren gewoon hele mooie dieren vindt, maar die nog geen lid van De Zoogdierverseniging van Nederland is. Wijs hem of haar dan op ons bestaan. Geef een exemplaar van Zoogdier cadeau of surf samen naar www.vzz.nl en maak hem of haar lid. Het lidmaatschap kost maar € 18,- per jaar.

Natuurbericht
Aan het begin van de lente zag een nieuwe natuurwebsite het levenslicht: www.natuurbericht.nl. Op dit initiatief van De Natuurkalender verschijnt elke dag nieuws over de natuur in Nederland. Leuke berichtjes over de natuur bij u in de buurt of elders in Nederland. De berichten worden door spe-

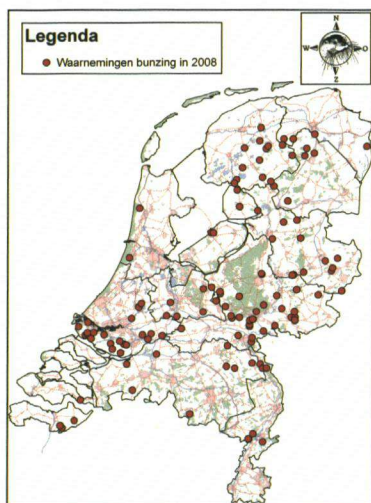
natuurbericht.nl

cialisten van de soortenbeschermende en -onderzoekende organisaties, waaronder de Zoogdierverseniging VZZ, verzorgd. Een leuk voorbeeld is het bericht over jonge boomkruipers met unieke filmbelden van opgroeiende jongen in een holle boom.

Tientallen bunzingen waargenomen
Na onze oproep eerder dit jaar zijn 127 waarnemingen van bunzingen doorgegeven via de website www.telmee.nl (zie kaartje). Ze zijn mooi verspreid over Nederland. Een goed begin van onze campagne om meer over deze marterachtige te weten te komen. Maar nog te weinig voor analyses naar de relatie tussen landschapkenmerken en het voorkomen van de bunzing of om uitspraken over de populatieontwikkeling te kunnen doen. Nieuwe waarnemingen

soorten, zoals veel vleermuizen, wordt mogelijk later nog om aanvullende informatie gevraagd om zeker te weten dat de soort juist gedetermineerd is. Je kan via telmee.nl ook foto's van de waargenomen soort uploaden als bewijsmateriaal van de waarneming. En er wordt ook gewerkt aan de mogelijkheid om geluiden (bijv. van een batdetectoropname) te uploaden. Reden genoeg om deze site

zijn dan ook meer dan welkom!

Let daarbij wel op dat je alle belangrijke informatie doorgeeft. Zo vullen veel mensen het 'observatietype' niet in. Ook is niet altijd duidelijk of het een waarneming van een levend of een dood dier betrof. Dit kan je onder het kopje 'toon extra velden' op het invoerblad 'Nieuwe waarneming' van telmee.nl doorgeven; klik op de pull down menu's 'sporen' en 'doodsoorzaak'. In het geval van verkeersslachtoffers graag ook het type weg (snelweg, provinciale weg of lokale weg) en wegnummer doorgeven.

Overlijden A.T. Clason Op 7 april j.l. is Anneke Clason (prof. dr. A.T. Clason), emeritus hoogleraar archeozoölogie aan de Rijksuniversiteit Groningen, plotseling overleden. Zij was van 1975 tot en met 1983 bestuurslid van de Zoogdiervereeniging VZZ en vervulde tussen 1979 en 1983 de functie van secretaris van de vereniging. Ze was een van de weinige professionele archeologen die zich met prehistorische zoogdieren in de Nederlandse bodem bezighielden. Als archeozoöloge richtte ze zich vooral op zoogdierresten in relatie tot menselijke activiteiten zoals jacht en domesticatie. Hoewel wilde zoogdieren daarbij wel aan bod komen ging haar hart toch vooral uit naar de huisdieren. Zij was mede-oprichter van de Stichting Zeldzame Huisdierrassen. Met haar eigenzinnige ideeën en grote collectie zoogdierbotten was Anneke Clason een inspiratiebron voor volgende generaties archeozoölogen. Met haar dood heeft dit vakgebied met recht de grand old lady verloren.

Vrijwilligers gezocht Het afgelopen jaar hebben diverse vrijwilligers de Zoogdiervereeniging VZZ zeer waardevol ondersteund door op kantoor allerlei werkzaamheden te verrichten. Door het vertrek van een paar van hen kunnen we

de diensten van nieuwe vrijwilligers goed gebruiken!

Heb je zin om de Zoogdiervereeniging VZZ van nabij te leren kennen en je in te zetten voor zoogdierbescherming zonder 's nacht buiten rond te struinen meldt je dan aan op ons kantoor zoogdier@vzz.nl, tel: 026-3705318. Jouw hulp is hard nodig terwijl jij je hobby kan uitvoeren of je CV uitbreiden met werkervaring. We zijn op zoek naar mensen die:

- gegevens willen invoeren;
- de bibliotheek actueel willen houden (bibliotheecaris);
- zoogdieren in het nieuws willen bijhouden en archiveren (zoogdier journalist);
- teksten willen schrijven om de website actueel te houden;
- de stand van de Zoogdiervereeniging VZZ willen bemensen bij evenementen in het land.

VLAANDEREN

Nieuwe lente, nieuw bestuur Sinds 21 maart heeft de Zoogdierenwerkgroep van Natuurpunt een uitgebreid nieuw bestuur. Tijdens een open discussie op de Algemene Vergadering werd voor een meer gestructureerde aanpak gekozen om de werking een nieuwe dynamiek te geven. De wie is wie, alsook een overzicht van onze activiteiten en de projectwerking en veel meer vind je op onze website www.zoogdierenwerkgroep.be.

Langs deze weg willen we ook iedereen oproepen om lokale zoogdieractiviteiten door te geven aan onze provinciale coördinatoren (contactgegevens: zie website), zodat we ze via de website kenbaar kunnen maken aan een ruimer publiek.

Kortste nacht van het zoogdier Op 21 juni nodigt de Zoogdierenwerkgroep Vlaamse Ardennen plus (een regionaal samenwerkingsverband van zes Natuurpunt-afdelingen) iedereen uit om kennis maken met onderzoeksmethodes bij zoogdieren. Vanaf 14 uur kunnen kinderen en volwassenen terecht in de loods aan de Braambrugstraat 43 te

Ename (Oudenaarde) voor braakbalpluizen en een powerpoint over de werking van de Zoogdierenwerkgroep. In het veld wordt naar eikelmuisen, waterspitsmuis en vele andere zoogdiertjes gezocht met behulp van allerlei valletjes. Tot de volgende morgen kan je meelopen om live traps te controleren langs twee transecten in het Bos t'Ename.

Programma te verkrijgen bij Paul Van Daele: saripaul@skynet.be

Zomermonitoring van vleermuisen De Vleermuisenwerkgroepen van Natuurpunt en Natagora hield in april weer een succesvolle studiedag met meer dan honderd aanwezigen. In de namiddag was er een interessante workshop over zomermonitoring. Aan gezien we deze zomer in Vlaanderen ook van start gaan met het zogenaamde "autovleren", was dit de ideale gelegenheid om ervaringen uit te wisselen en de internationale banden te versterken. Wie graag wil meewerken met onze verschillende vleermuisenprojecten, neemt best contact op met Alex Lefevre (vleermuisenalex@yahoo.com).

Europese Nacht van de Vleermuis Tijdens de Europese Nacht van de Vleermuis op 29,30 en 31 augustus worden overal in Vlaanderen activiteiten georganiseerd om het grote publiek te informeren over het nut van deze bedreigde diergroep en te strijden tegen hardnekkige vooroordelen (vleermuisen die in je haren vliegen, aanvallen, knagen aan isolatie, geluidsoverlast veroorzaken). Dit jaar kadert de actie in het thema 'Water is leven'. Daarbij willen we aantonen dat zuiver water voor alle dieren, ook voor vleermuisen, essentieel is.

De Europese Nacht van de Vleermuis is een initiatief van Eurobats en is in heel Europa hét jaarlijkse hoogtepunt betreffende sensibilisatie en educatie rond vleermuisen en vleermuisenbescherming in Europa. In Vlaanderen wordt de Europese Nacht van de Vleermuis georganiseerd door Natuurpunt en het Agentschap voor Natuur en Bos.

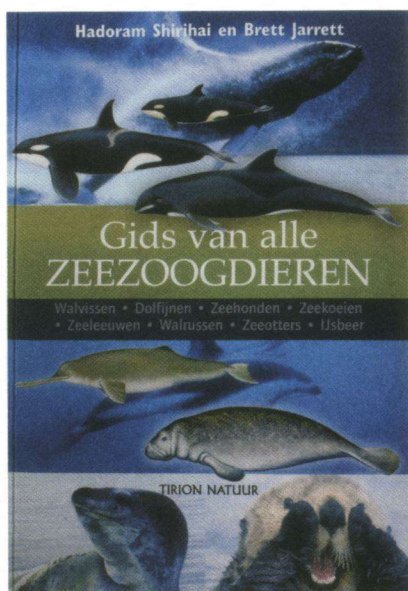
Een lijst met alle activiteiten vind je vanaf half juni terug op www.natuurpunt.be en www.bataction.be.

Inschrijven op de "Zoog.flits en de Chiropcontact" Wil je graag op de hoogte blijven van het reilen en zeilen in het Vlaamse zoogdiergebeuren, dan kan je je best inschrijven op de Zoog.flits en specifiek voor vleermuizen op de Chiropcontact. Je kan dit makkelijk doen via het nieuwe registratiesysteem op de website van Natuurpunt.

Op www.natuurpunt.be/nl/biodiversiteit/zoogdieren_294.aspx vind je de nodige links hiernaar. Deze webpagina is nog niet helemaal af (vooral wat het vleermuizen-onderdeel betreft). We zoeken ook nog wat mooie fotootjes van zoogdieren die we bovenaan kunnen plaatsen, en gezien het horizontale formaat met het wolkje linksonder zijn die niet zo gemakkelijk te vinden. Bovenaan de Zoog.flits komt ook een fotootje in dit formaat, dus heb je iets dat daarin zou passen, stuur het ons door!

OVERIG NIEUWS

Boekbespreking:
Nederlandse zeezoogdieren-gids Eind 2007 verzuchtte ik in Lutra 50(2): 141-142 dat het tijd werd voor een Nederlandstalige determinatiegids voor zeezoogdieren. Amper een kwart jaar later werd mijn wens vervuld. Begin 2008 verscheen de Nederlandstalige bewerking van de veldgids Whales, Dol-

phins and Seals van Hadoram Shirihi en Brett Jarrett. De originele uitgave besprak ik in 2006 in Zoogdier 17(4) en eindigde met de conclusie: "Wat mij betreft

is deze gids de beste die er momenteel is". De conclusie van deze recensie lijkt dan ook even onvermijdelijk als een open deur: van harte aanbevolen.

Echter, de tekst lijkt vertaald door iemand die niet vertrouwd is met zeezoogdieren. Een enkele keer zijn termen namelijk knullig vertaald (bijv. subspecies: subsoort ipv ondersoort) of slaan vertalingen de plank net mis. Een kniesoor die daar over valt. Van harte aanbevolen.

Shirihi, H. & B. Jarrett, 2008. Gids van alle zeezoogdieren. Paperback, 384 pp. Tirion Uitgevers BV, Baarn. ISBN 978 90 5210 712 7

Ondersteboven van de Waterlinie In 2006 en 2007 is door de Zoogdierverseniging VZZ het project 'Vleermuisleefgebieden in de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW)' uitgevoerd. Het ging daarbij om een liniebreed onderzoek naar de functies van de forten en het landschap op en om de forten voor vleermuizen. Het onderzoek moet leiden tot spelregels voor de beheerders, die de ontwikkeling en het gebruik van de forten mogelijk maken, zonder geweld te doen aan de belangrijke functies die de forten en hun omgeving voor vleermuizen vervullen.

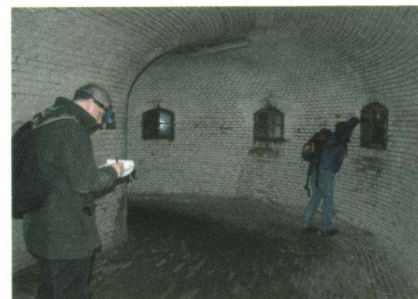
Uit het onderzoek blijkt dat de forten een belangrijke functie als winterslaapplaats vervullen. Jaarlijks worden bijna 1400 overwinterende vleermuizen waargenomen. Het werkelijke aantal ligt waarschijnlijk tussen de 1700-2000. Vooral voor de baardvleermuis en de franjestaart liggen er hotspots in de NHW en overwintert hier een groot deel van de landelijke populatie. Tevens werd duidelijk dat vooraf aan de winterslaap de vleermuizen de forten regelmatig bezoeken om te zwermen. De vleermuizen vliegen dan in de avondschemering heen en weer voor de ingang van hun winterverblijf. Het is een soort dans waarbij de mannetjes en vrouwtjes elkaar leren kennen, voordat ze met elkaar paren. Bovendien laten de vrouwtjes aan hun jongen zien waar ze de winter kunnen doorbrengen. Verstoring van het zwermen is uit den boze en kan er toe leiden dat de vleermuizen het fort niet als overwinteringsplaats kiezen.

Naast winterverblijf en zwermplek blijken de forten door de vleermuizen ook als zomerverblijf (soms in bomen op de forten) en jachtgebied gebruikt te wor-

den. Enkele forten dienen bovendien als bakens langs de vliegroutes naar de jachtgebieden in een anderszins kaal landschap.

Voor de eigenaren en beheerders van de forten heeft dit onderzoek belangrijke informatie opgeleverd. Voor velen van hen was niet bekend dat de forten zo'n belangrijke natuurfunctie vervulden. Bij het maken en uitvoeren van hun plannen om (delen van) de forten op te knappen en een recreatieve functie te geven zal hier rekening mee gehouden moeten worden. De Zoogdierverseniging VZZ heeft hiervoor richtlijnen opgesteld. Een enkeling heeft die al toegepast, zoals de Stichting Fort aan de Klop (zie Zoogdier 18(3)). Daarnaast is het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit bezig met een exploitatievergunning voor meerdere jaren voor de hele NHW, ook op basis van deze bevindingen. Hopelijk dient dit onderzoek ook als voorbeeld voor de andere fortenlinies.

De resultaten van het onderzoek en de spelregels voor de beheerders zijn vastgelegd in twee rapporten die bij het bu-

Fort Vechten. Foto Bernadette van Noort

reau van de Zoogdierverseniging besteld kunnen worden.

Herman Limpens & Eric Jansen, 2007. Vleermuisleefgebieden in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Ondersteboven van de waterlinie. Onderzoek naar gebruik door vleermuizen, knelpunten en mogelijkheden tot duurzame ontwikkeling in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Deel 1: Synopsis & Deel 2: Spelregels. Rapport 2006.54.1-2. Zoogdierverseniging VZZ, Arnhem.

Herman J.G.A., E.A. Jansen & J.J.A. Dekker, 2007. Vleermuisleefgebieden in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Ondersteboven van de waterlinie. Onderzoek naar gebruik door vleermuizen, knelpunten en mogelijkheden tot duurzame ontwikkeling in de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Deel 3: Onderzoeksrapportage. Rapport 2006.054-3. Zoogdierverseniging VZZ, Arnhem.